PROPAGAČNÍ KNIHOVNA
ČESKOSLOVENSKÉHO CIZINECKÉHO ÚŘADU.
X.

Inž. ALOIS HORA:

ORGANISACE STÁTNÍ SPRÁVY PODKARPATSKÉ RUSI

STUDIE

V PRAZE 1919.
Vydává Československý Cizinecký Úřad. — Tiskem Dra Ed. Grégra a syna.

PROPAGAČNÍ KNIHOVNA
ČESKOSLOVENSKÉHO CIZINECKÉHO ÚRADU.
X.

Inž. ALOIS HORA:

ORGANISACE STÁTNÍ SPRÁVY PODKARPATSKÉ RUSI

STUDIE

V PRAZE 1919.
Vydává Československý Cizinecký Úřad. — Tiskem Dra Ed. Grégra a syna.

Ú V O D.

V nejbližší době nastane nám velmi nesnadný úkol: převzetí a uspořádání správy státní v Podkarpatské Rusi.

Neznámá končina, odříznutá od bývalého celku jako úd od těla, s cévami, sbíhajícími se k budapeštskému srdci uherského státu, odříznutá nedostatečnou informovaností rozhodujících činitelů i krátkozrakostí některých Karpatorusů, v hranicích, naprosto neodpovídajících možnosti správy a hospodářským životním podmínkám země, kraj, zpustošený kulturně maďarisací i poškozený válkou a zápasy poválečnými o nadvládu v zemi. Země bohatá od přírody, ale chudá ve výtěžku, s nedostatečnými komunikacemi, rozdělená přírodou na tři části, administrativně těžko spojitelné, ochuzená o největší hospodářské středisko, Marmarošskou Sihoť, prosáklá maďarským a maďaronským úřednictvem, načichlá bolševismem, jemuž bezvládí za zmatků podzimu 1918 otevřelo brány, to je Podkarpatská Rus.

500.000 lidí, z nichž sotva 5% umí se podepsat, horských gazdů, vychovaných k nedůvěřivosti a úskočnosti maďarským, tisíciletým násilím, lidí, naučených prodejnosti židovským obchodníkem i maďarským úředníkem, utápějících všecky lepší city v alkoholu židovských krčem, bez rozhledu, bez inteligence, bez znalosti nejjednodušších, u nás běžných pojmů, to je Karpatoruský lid. Množství maďaronů, nemohoucích zapomenouti slastí maďarské přízně, dobrých agitátorů bolševických, množství židů, lichvářských vyssavačů ruského lidu, kapitalistů země, největších držitelů selské půdy a horlivých přivrženců a spojenců maďarských bolševiků a maďarské nadvlády, to je nepřátelský živel, se kterým nutno počítati.

Rozsáhlost lesů a pralesů, nemožnost kontroly obyvatelstva, množství zbraní, po lesích ukrytých, nemožnost kontroly hranic, volnost působnosti zahraničných vlivů, to vše jsou obtíže, jež se nové správě v cestu staví.

Představíme-li si Podkarpatskou Rus v tomto vylíčení, jemuž správnosti neschází, tu poznáme, s jakými obtížemi bude nutno bojovati, nežli zaveden bude v zemi jen částečný pořádek, nežli jen z části uchopíme správu do našich rukou.

Podkarpatskou Rus není možno srovnati se Slovenskem, kde je nepoměrně víc inteligence, a kde i průměrný sedlák má jistý rozhled politický a jistou míru vzdělanosti. A s jakými potížemi pracuje se na Slovensku?! Po tomto vylíčení vznikne snad otázka, proč vážeme takový balast mladé republice na šíj, proč pracujeme pro novou Bosnu, jak nazval Podkarpatskou Rus ve své brožuře Jaromír Nečas?

Význam Podkarpatské Rusi osvětlil jsem v jiných brožurách, a nebudu opakovati, co je čtenáři jinak přístupno. A bude Rus Karpatská novou Bosnou? Na tu otázku můžeme odpověděti, že snad bude Bosnou, pokud se týče obtíží správy státní, ale nebude Bosnou znásilněnou, okupovanou, ale zemí, jejíž lid ve své bídě hledá prostřednictvím svých vůdců amerických svoji spásu v naší samostatnosti, v naší kultuře a v naší poctivosti. Nesmíme zapomínati, že i mezi tím koukolem je mnoho pšenice, že jádro lidu, třeba nese hluboké stopy dlouholetého útisku maďarského, je dobré, zlepšení schopné, a že i na Slovensku teprve budoucí generace dovedou pronésti správný úsudek o naší práci a o snahách maďaronů a slovenských separatistů.

Podkarpatská Rus je nemocným tělem, tělem o zdravém kořenu, ale oslabeném sterými nemocemi. Je pacientem, který potřebuje prozíravé a měkké lékařské ruky, ale současně ruky, jež nebojí se operace, kde jí je nutně potřebí!

Volba lékaře a léků i operací rozhodne o životě a smrti Podkarpatské Rusi. Nemáme přehledu, nemáme dat, mimo ty, jež snesl sem v knížce »Podkarpatská Rus«. Vážných, věcných pracovníků, bez osobních zájmů a aspirací politických je málo. K mnohým inteligentům ruským vzhlíží lid karpatoruský s nedůvěrou pro jejich přátelství s Maďary.

Za vůdčími organisacemi nestojí lid, nejvýš jeho malá část, která nepozoruje nesprávnost celkového směru, jeho krátkozrakost a osobní zabarvení. Největší část lidu nemá ponětí o budoucnosti své, o výhodách nebo nevýhodách spojení s naší republikou. Práce jednotlivců se tříští, a několik málo idealistů nestačí ani k tomu, aby se spojili a vystoupili jako celek k obraně zájmů Karpatské Rusi.

Nevím, jak daleko pokročila příprava vlády pro organisaci státní správy na Podkarpatské Rusi. To, co v následujících řádcích podávám, jsou moje studie, čistě akademické studie, opírající se pouze o znalost poměrů, a ne o psané zákony, statistiky a vědecká díla, ježto jich nemáme. Nevím též, jak dalece pokročilo jednání Karpatských Rusů s naší vládou o formě správy

státní, o formě a rozsahu autonomie, o účasti vlády na státní správě, ani o počtu a schopnosti sil, k disposici jsoucích.

Snad mnohé z mých studií je již zařízeno, snad je to již lépe připraveno, nežli to mohl můj návrh učiniti. Ale najde-li se pro ohromnou práci organisační jedno zrnko v mých řádcích, je účelu studie dosaženo.

V nedostatku opory o jednání a data budiž nalezena omluva pro možné omyly. Není naprosto možno, aby jednotlivec obsáhnul celou látku organisační. Proto i kusost práce nemůže býti počítána za vadu. Moje úvahy buďtež posuzovány jen jako studie, hledící k odstranění největších chyb staré vlády.

Puchov na Slovensku, srpen 1919. Autor.

I.

Hranice Podkarpatské Rusi jsou nám podnes neznámy. Mírová konference, nemohouc navázati jednání s bolševickou vládou peštskou, nerozhodla posud o jižní a východní hranici karpatoruské, která bude tvořiti hranici mezi naším státem a Rumunskem. Doposud platí jako hranice demarkační linie, smluvená na čáře, běžící as 4 km západně od horního toku Tisy, tedy as po hřebeně hory Bliznicy k Marmarošské Sihoti, jež však zůstává, a má definitivně náležeti Rumunům. Dále je demarkační čarou Tisa. Jako severní hranice zůstává stará hranice uherská, ježto dohoda je hlucha k volání haličských Lemků po připojení k našemu státu. Poslední zprávy z Paříže mluví o zřízení autonomní Východní Haliče nebo o připojení jejím k Polsku. Zdá se tedy, že Lemkovština je ztracena pro nás, a že dohoda vyhověla panovačné choutce polské.

Pro nás je demarkační linie provisoriem. Kdyby se měla státi definitivní hranicí, znamenalo by to zabrání 2000 km. čtv. ruského území pod panství rumunské a rozdělení Karpatorusů na tři díly: český, rumunský a polský.

Musíme trvati na tom, aby hranice českorumunská posunuta byla na jih, do Rodenských hor, a to pokud možno co nejdále, abychom případně dalším jednáním s Rumuny dostali výměnou za přiznané nám rumunské území zpět Marmarošskou Sihoť, důležitou pro nás již jen jako centrum správní, a odstoupenou Rumunům jen krátkozrakostí, ne-li žárlivostí lokálního patriotismu, některých zástupců karpatoruských.

Spoléhaje, že ku změně hranic *) dojíti musí, uvažuji Podkarpatskou Rus již v těchto hranicích.

Tak jeví se nám Karpatská Rus jako správní jednotka o třech obvodech správních, určených přírodou a nynějšími komunikacemi vybudovanými, i v budoucnosti možnými: I. Obvod Mukačov-

*) Dle mapky ve spisku „Podkarpatská Rus", Prop. knihovny svazek VII.

ský, zabírající území na hranici Rusů a Slováků, s hranicí na západě dosud nestanovenou, a končící na východě as na linii, počínající mezi Bátyu a Bergszáz a jdoucí na severovýchod směrem na haličské Lavoczne. II. Obvod Hustský, zabírající území od této linie po čáru, jdoucí od Dolní Apši směrem na haličskou Rafailovu. III. Obvod Bečkovský, s centrem Bečkovem (místo odstoupené Sihotě), zabírající zbytek území karpatoruského.

Toto rozdělení dáno je přírodou. Obvod Hustský složen je z rovnoběžných údolí severojižních, jejichž hřebeny nedovolují přímého spojení I. a III. obvodu. Spojovací linií je pouze dráha. Nové Město pod Šiatorom — Jasinná, jako tepna celé země, podvázaná nyní odstoupením Sihotě Rumunům.

Obvod Mukačovský může být snadno ovládnut sítí drah v terrainu pahorkatém. Za to příčné spojení v obvodu Hustském je nemožností. Obvod III. má mimo zmíněné tepny hlavní ještě dráhu z Višovölgy do Borši, jako důležitou trať i v ohledu správním, ježto spojuje celé povodí řeky Višó s údolím Tisy.

Jako centrum země, jako sídlo vlády, hodil by se nejlépe Hust, ležící na hlavní tepně skoro uprostřed. Nevýhodou je jeho blízkost hranic, kde Tisa není dostatečnou hranicí obrannou jako Dunaj u Bratislavy. Užhorod je příliš vzdálen od východního obvodu (250 km) a ani Mukačovo není o mnoho blíže, ač se již spíše hodí pro svoji snadnou přístupnost po hlavních tratích za sídlo zemské vlády. Rozhodnutí padne asi, podaří-li se překonati lokální patriotismus užhorodských činitelů, pro Mukačovo, jež možno zlepšením železniční sítě učiniti dobrým, třeba excentricky položeným hlavním městem.

Navržené obvody mohly by se krýti s novým rozdělením župním. Pro prvou dobu bude nutno překonati největší potíže s ubytováním nových úřadů, a bude asi nutno pozdější přemístění prozatímně po zemi rozdělených, třeba centrálních, úřadů. Že tím provisorním ubytováním neulehčí se počátky správy, je jasno, ale jiná pomoc nezbývá. Bude nutno okupovati prostorné lesní úřady, županské a služnovské budovy i bývalé maďarské školy pro první dobu, nežli bude možno pomýšleti na zahájení vyučování ruského.

II.

Zemská vláda je velkou otázkou. Podkarpatská Rus má míti autonomii. Je okamžité zavedení a vybudování autonomie možné? Pochybuji o tom, ač neznám přesně počet k disposici stojících inteligentů ruských. Soudím spíše, že správa Podkarpatské Rusi musí míti přechodní ráz okupační vlády české, pracující za součinnosti ruské inteligence k ruské autonomii dokonalé. I při okupační vládě české může býti správní autonomie, byť v rukou českých, dodržena, ale úplnou autonomii nemůže doporučiti ni-

kdo, kdo poznal poměry karpatoruské. Po zmatcích minulého podzimu a zimy, po bojích a rozkladné činnosti bolševických agitátorů musí býti s počátku podrženo, pokud to bude možno, nynější správní zařízení, za kontroly a pomoci vojska, pokud nebude klid země zabezpečen zvenčí i uvnitř. Stejně jako na Slovensku i u nás, nebude možno prováděti ihned volby do zastupitelstva lidového, ale bude nutno pracovati za pomoci zástupců, vládou samou určených. Pro nedostatek inteligence ruské i nedostatek ruského jazyka znalých lidí českých, bude nutno zavésti pro první dobu přechodně jako vnitřní úřední řeč jazyk český, při čemž bude ruština postupně zaváděna, až se prvé úřednictvo přiučí jazyku lidu. Zavedení ruštiny od počátku je znemožněno již i nedostatkem překladatelů a tlumočníků. Pro veřejnost musí býti ovšem při každém styku s úřady jednací řečí ruština, a částečně bude nutno podržeti i maďarštinu, pokud to bude nevyhnutelně třeba. Podobnost maloruštiny s naším jazykem i nutná snaha, aby každý státní úředník osvojil si v nejkratší době ve slově i písmě jazyk lidu, bude zárukou, že provisorium nebude trvati dlouho. Veškeré úřednictvo bude přidržováno k naučení se ruštině, budou nutny školy ruštiny pro úřednictvo, i pomůcky, o které by bylo nejvýš záhodno, starati se již dnes!

Formu zemské vlády, třeba provisorní, zvolí zástupci ruští ve shodě s naší vládou. Pro počátek navrhoval bych výbor referentů krajských, jako znalců poměrů, za předsednictva plnomocného zástupce československé vlády, jemuž by k ruce byli přiděleni odborní referenti čeští. Tímto způsobem spolupůsobili by Rusové při budování státní správy jako obhájci zájmů země a znalci poměrů místních, kdežto organisace správy byla by v rukou českého plnomocníka vlády, jako zástupce a důvěrníka vlády československé. Správní výbor usnášel by se o organisaci správy většinou dle potřeby a významu věci předem stanovenou, zástupce vlády měl by právo veta, proti kterému bylo by odvolání k rozhodnutí vlády pražské. Zástupce vlády, jako hlava organisace správy státní, musil by míti pravomoc, odpovídající jeho zodpovědnosti a úkolu. To týkalo by se hlavně výběru odborných referentů a sil, ježto na práci na Karpatské Rusi není možno použíti sil prostředních, ale prvotřídních, nemá-li býti věc od začátku poškozena.

Otázky ústavní bylo by možno řešiti za pomocí lidového výboru, sestaveného po pečlivém výběru prozatímně, do voleb, ze zástupců, jmenovaných vládou, při čemž nutno přihlížeti k osobám, navrženým lidem, a těšícím se důvěře jeho. Výběr těchto jednotlivců bude základním kamenem práce na Rusi.

Počet těchto důvěrníků a zástupců lidu musí býti co největší, aby byla pokud možno zastoupena každá větší dědina. Tito lidé budou nejlepší spojkou lidu s vládou, budou informovat stejně vládu o potřebách lidu, jako lid o činnosti vlády. Budou zastupovati žurnalistiku, které připadne na Karpatské Rusi úkol ne-

patrný, ježto velká většina lidí neumí číst. Nebude možno pracovati dobře vyhláškami tištěnými, vše bude záviseti na ústním podání, které podmiňuje dobrý a nejširší styk vlády s lidem. Lid ruský nutno získati, nutno ho přesvědčiti, že pravá svoboda jeho je tu, že dobří zástupci jeho pracují na jeho budoucnosti poctivě a nezištně, a že i mnohé omezení a ustanovení pro okamžik nepříjemné, má za účel dobré následky.

Župany a jinými úředníky politické správy musí býti jen lidé rozšafní, laskaví, ochotní, pracovití, demokratičtí a naprosto poctiví a neúplatní. Vžitá úplatnost, hojně židy používaná, musí býti z kořene vymýcena. Lid musí poznati, že i bez úplatků musí dojíti práva, že svoboda platí pro každého i zákon, a musí se učiti poznávati spravedlivou autoritu státní, místo dřívější maďarsko-židovské protekce a úplatnosti.

Heslem vlády musí býti: Poctivost, pracovitost, spravedlnost neúprosná a zájem celku jako hlavní cíl!

Pro zavedení oranisace státní správy bude nevyhnutelně potřebným dobrý přehled ruských inteligentních sil a českých lidí, ovládajících aspoň slovem maloruský jazyk. Při dobrém hledání najdeme mnoho našich lidí, kteří ve vojně pobyli delší dobu na Karpatské Rusi, ve Východní Haliči nebo v Ukrajině a naučili se malorusky i poznali lid karpatoruský, jeho povahu a snahy. Najdeme jich mnoho i mezi ruskými legionáři! Každý jednotlivec každého povolání má význam pro zásobu sil a každého musí býti použito na místě, jež odpovídá jeho schopnostem. Úřední soupis těchto lidí byl by důležitou pomůckou a velkým ulehčením práce. Státní úřady a vojenská velitelství mohou v krátké době podati cenný seznam těchto jedinců, a tím bychom nabyli přehledu o počtu lidí použitelných. Návrat americko-ruské inteligence v nejširší míře je veliké důležitosti pro organisaci státní správy i pro vedení lidu.

Pro Čecha je maloruština snadna. Nebylo by však správné, abychom čekali, až se naši úředníci a pracovníci naučí od lidu foneticky ruskému jazyku. Je třeba umět i rusky psát a správně psát, má-li úředník prospěti státní správě.

Posud máme k disposici jen Vymazalovu učebnici, jež by stačila pro první počátky, ale nevyhovuje docela. Doporučoval bych sestavení nové, stručné učebnice, přímo úředníkům určené, s písmem psaným i tištěným, obsahující nejběžnější, v úřadech, na poště, na dráze, na ulici užívané věty, s přehledem gramatickým a dobrým, obšírným slovníčkem. Vydání takové pomůcky znamenalo by veliký náskok časový v otázce provisoria vlády i v otázce získání a zapracování správních sil.

Jednotlivci, vybraní pro zavedení správy státní na Rusi Karpatské, musí býti prvotřídní. To týče se hlavně orgánů vedoucích, ale stejně i drobného personálu, který je v nejužším styku s lidem. Dobré ovládání svého oboru i dobré ovládání sebe sama

v každé situaci, neochabující pilnost, skalopevná poctivost a neúplatnost, láska k věci a smysl pro zájem národa a státu jako celku jsou podmínkami, jež musí být na pracovníky na Karpatské Rusi kladeny. Věcí vlády bude, aby zajištěním hmotným osvobodila úředníky od starostí existenčních, aby se mohli věnovati cele své práci. Tu bude nutno uvážiti, že úředník bude žíti v poměrech těžkých, jemu nezvyklých a napětí všech sil vyžadujících. Základní příprava pro organisaci správy státní na Podkarpatské Rusi ukáže schopnost vlády pro řešení úkolů velikých, zájmů státních hluboce se dotýkajících.

Politická příslušnost stranická, osobní a protekční zájmy i jiné malichernosti šosácké a rakušácké musí ustoupit zde bezpodmínečně velkorysému řešení věci a nazírání s hledisk vyšších, než je politické stranictví.

Dějiny postavily nás před úkol těžký, jehož řešení bude míti velký vliv na vytváření se našeho hospodářského a politického života v budoucnosti. Karpatská Rus je naší branou do světa, je klíčem k hospodářskému rozmachu, mezinárodnímu významu našeho státu, ale je i tvrdým zkušebním kamenem naší schopnosti organisační a zkouškou našeho Slovanství. Nezanecháme-li ani tu malicherných třenic, nedovedeme-li ani na Karpatskou Rus pohlížet očima světovýma, pak — je škoda krve, prolité za naši samostatnost!

III.

Se stanoviska hospodářsko-politického bude Karpatská Rus třetí částí naší republiky, odlišnou od poměrů českých a slovenských. Převezmeme zem, kde zajištění majetku země proti nepřátelským vlivům není provedeno, kde naopak bude nutno počítati se záplavou bolševických peněz, s podvody a pašováním cizích peněz prostřednictvím židů a s hranicemi, proti těmto útokům těžko hajitelnými. Prvním úkolem bude pokud možno dokonalé uzavření hranic v těch mezích, jež dnes tvoří rozhraničení mezi Slovenskem a Karpatskou Rusí. Až do skončení akce kolkovací musí zůstati tato provisorní hranice v platnosti. Ohledně soupisu majetku budou nutna jednání, jež zde není možno ani načrtnouti. Bude při nich velkou roli hráti nízký stupeň kultury ruského lidu, nedůvěra v úřady dosavadní, rozsáhlost jednotlivých obcí, kde není možno dobře ani všecky obyvatele, daleko od centra, v horách sídlící, o nařízeních uvědomiti. Bude tedy zajištění vlastních peněz a zjištění majetku trvati na Karpatské Rusi nepoměrně déle, nežli na Slovensku nebo u nás. Po okolkování, eventuelně výměně peněz, nebude toto zdržení míti na celek vlivu, ježto rozhraničení mezi Slovenskem a Karpatskou Rusí bude následkem autonomie této trvalé.

Uzavření hranic, pokud se dá v hlubokých hraničních lesích provésti, je velmi důležito pro zamezení pašeráctví, oblíbeného obchodu karpatoruských židů. Přes to, že nesouhlasím s hospodářstvím ústředen, přece navrhoval bych aspoň částečné omezení volného obchodu pro první dobu, a rozhodně nejpřísnější kontrolu obchodu a stíhání lichvy přísnými tresty. Pro tento úkol, pokud je mi známo, pracuje již úřad pro potírání lichvy v Bratislavi a je již určen dobrý znalec poměrů k prvním krokům v tomto směru. Dosavadní maďarská pohraniční policie byla úřadem ve svém jádru dobrým, a mohla dobře působiti, kdyby úplatnost jich orgánů nebyla předem znemožňovala jakýkoliv úspěch. Vadou pohraniční policie bylo i to, že střeženy byly jen cesty při hranicích samých, ač množství horských pěšin, i sousedství hraničních polonin dovolovalo pašování dobytka po stech kusů přímo za záda hraniční stráže. Tu bude nutna součinnost pohraniční policie s úřadem pro potírání lichvy, který může být později změněn ve vnitrozemský kontrolní úřad pro obchod a vývoz. Železniční úředníci a zřízenci, četnictvo, pohraniční stráž i politické úřady tvořily za maďarské vlády jediný řetěz úplatných článků, jehož konce drženy byly lichvářskýma rukama židovskýma. Odstraněním tohoto zla učiněn bude veliký krok v osvobození Karpatské Rusi z drápů upírů, vyssávajících lid na všech stranách a bez milosti. Zdolání uvedeného zla předpokládá množství spolehlivých pohraničních strážníků, četníků a dobrý železniční personál. Pohraniční stráž musíme vybudovat, četnictvo též. Mezi železničním personálem máme však mnoho lidí, kteří byli dlouhou dobu zaměstnáni ve východní Haliči a jezdili s vlaky až do Jasinné. Tento personál, po většině znající rusky, bude cennou pomocí v první době těžkých začátků!

Převod nemovitostí bude nutno vázati bezpodmínečně na schválení správy státní. Je to nutno jako počátek správné državebnostní politiky, směřující ku posílení ruského gazdy, k jeho osamostatnění a zvýšení produkce zemědělské.

Omezení zadluženosti lidu, umožnění vyvazení ze dluhů a zamezení lichvy peněžní bude jedním z naléhavých úkolů nové státní správy. K tomu účeli byl by výhodný soupis pohledávek neknihovních, provedený jako jeden z prvních soupisů majetku. Tím teprve vyjde hospodářství židovských lichvářů na světlo a umožněn bude účinný boj proti němu.

Dalším naléhavým úkolem bude zaopatření výdělku ruskému lidu doma. Pro první čas bude nutno hledati zaměstnání pro lid v práci lesní, které bude dostatek. Během vojny utrpěly karpatské lesy jen málo přelivy vojsk, a celkem velmi málo bylo pasečeno. Za to vichřice v roce 1918 způsobila velkých škod vývraty, které vypracovány, ale pravděpodobně dosud neodvezeny, leží v lese.

Zvýšeným pasečením a vypracováním hotového dřeva v le-

sích státních získáme množství vývozního výrobku, o který jeví se v Italii, v Rumunsku, Jugoslavii i ve východní Haliči čilý zájem.

IV.

Zemi bude nutno uklidniti a zabezpečiti z venčí i uvnitř. Pohraniční zabezpečení proti Rumunsku nebude asi nutné, potřebnou kontrolu osob povede pohraniční policie. Naproti Haliči, vydané s Ukrajinou vlivu bolševiků ruských, bude nutna již přísnější strážní služba vojenská.

Vnitřní zabezpečení země bude nutno obstarati pro prvý čas vojenskou policií. Služba její bude těžká, jak je vidět již z toho, že od roku 1914 do r. 1918 zdržovali se desertéři ruské armády v lesích karpatských, a v r. 1918 dokonce byli sdruženi v tlupy, ozbrojené i strojními puškami a ručními granáty. Četnictvo i vojsko, kterým byla země hustě osazena, bylo proti nim bezmocno, ježto rozloha pralesů nedovoluje jejich prohledání a střežení. Ovšem, bylo to četnictvo a vojsko maďarské, kterému ruský lid nevyšel vstříc! Ale následkem útisku sympatisuje ruský gazda vždy více s tajemným uprchlíkem, třeba zločincem, nežli s výkonným orgánem státním, ve kterém cítí vždy nepohodlnou moc, a s tím nutno též počítati.

Přes to možno doufati, že lid brzy stane se spojencem šiřitelů spravedlnosti a pořádku a pak bude práce neobyčejně usnadněna. Prozíravost a opatrnost v jednání bude hlavním příkazem policii, která může nerozvážností a přehnanou chutí ke službě mnoho v důvěře lidu pokaziti. Nesprávné nařčení, obvinění nebo zatčení zanechává hluboké stopy a vede k reakci, často nebezpečné.

Smýšlení lidu nutno poznati, musíme působiti naň, poučovati, vysvětlovati, poznávati a tříditi elementy dle spolehlivosti národní. Zločinů nebylo a nebude v Karpatské Rusi mnoho. Ani krádež, pokud se nejedná o cikány, není častým zjevem. Za to hojnější je oblíbené u lidu pytlačení ve státních lesích a hraběcích honitbách. Vojenská policie i četnictvo musí býti tykadly státní správy a současně dobrým prostředníkem mezi mocí státní a srdcem lidu. I zde víc spraví vysvětlení a shovívavost, nežli tvrdá pěst, pokud se nejedná o činy protistátní, kde musí nastoupiti plná přísnost zákona.

V.

Hospodářský stav země neutrpěl válkou tolik, jako země české. Nebyl také nikdy velký nadbytek zásob, a proto se i zmenšení jich lehčeji snáší. V otázce zásobování bude hlavním bodem zí-

skání dostatečného množství kukuřice pro lid. Je to hlavní a nejoblíbenější pokrm ruského lidu. Soupis stavu dobytka dá nám přehled o škodách válečných, jež daleko nedosahují poškození stavu dobytka u nás. Soudím, že bude možno některé produkty zemědělské, jako vlnu, len, konopí, vyměňovati za cukr a petrolej, kterého je nedostatek, i za kukuřici. Pro naše země bude míti význam i dodávání soli z dolů v okolí Sihotě. Možno, že výměna požívatin bude i s Ukrajinou a Rumunskem brzy docílena, aby odlehčeno bylo ústřednímu zásobování pražskému, pro jehož disposice je Karpatská Rus příliš excentricky položena. Transport dohodových zásilek po železnici až na Karpatskou Rus zdražil by zboží nesmírně a zatěžoval by nepoměrně výkonnost drah, takže bude nutno a radno chlédnouti se po zásobování přímém ze sousedních států přátelských i později z Maďarie, jež ráda vymění kukuřici za karpatské dříví. Velké zásoby paliva snižují spotřebu i průmyslového uhlí na minimum a tak bude hlavně jen železniční síť požadovati příděl uhlí z našich zásob. Lidovým topivem je výlučně dříví, a průmysl má spotřebu topiva při svém malém rozsahu nepatrnou. Blízkost Haliče a Rumunska umožní dopravu petroleje pro náš stát a tím bude vyvážena větší spotřeba svítiva.

Nedostatku látek, hlavně šátků bavlněných, kůže na opánky bude nutno čeliti dovozem. Rozdělení zásobovacích potřeb bude se musit prováděti v režii státní, ježto solidních obchodníků není a předání obchodu znamenalo by podporu lichvy.

VI.

Karpatská Rus je nejlesnatější částí bývalých Uher. Lesy jsou velkou většinou majetkem státním. Vedle nich je mnoho budov, státních úřadů, škol, budov pastevního a mlékařského hospodářství, a část dolů, připadajících našemu státu, majetkem státním. Převzetí a správa státních statků musí býti urychlena pro vyvarování škod a podporu akce osvobozovací. K tomu bude třeba četného úřednictva lesnického i personálu lesního, ježto jen nejnižší třídy zřízenců lesní stráže jsou obsazeny Rusy. V lesích leží za miliony dříví, jež časem ztrácí rychle na ceně a propadá zkáze. Vedle toho rychlé obstarání zaměstnání lidu vyžaduje brzké ovládnutí státního majetku pevnou rukou. Státní mlékařské hospodářství nutno udržeti v chodu. Státním dozorem nad dřevním hospodářstvím v zemi můžeme zabrániti mnohým škodám národohospodářským. Činnost v dolech nesmí býti přerušena, nemá-li okolí dolů utrpěti poruchu, v době přejímání správy dvojnásob nebezpečnou.

Státním majetkem jsou i železnice, telegraf, telefon, na jejichž správné a nepřerušené funkci závisí celá správa země. Spolehlivá pošta musí býti vedena za dozoru našich úředníků, podob-

ně, jako na Slovensku. Vedení železnic musí přejíti zcela do našich rukou, neboť zkušenosti slovenské ukázaly, že na slib maďarských úředníků není možno se spolehnouti. S odesláním potřebného počtu úřednictva a zřízenců železničních a poštovních nutno nyní již počítati, aby obsazení stalo se v době co nejkratší a bez poruchy dopravy. Vojsko bude tu důležitým pomocníkem v prvních krocích.

VII.

Tvrdým oříškem bude správa obcí. Obecní notáři, jako orgán mezi lidem a vládou, jsou vesměs Maďaři, kteří jen výjimkou mohou býti dobrými našimi občany. Náhrada za tyto lidi, zapracované, poměrů a zákonů znalé, bude věru velmi těžko k nalezení. Kde bude možno, budeme musit spojiti několik obcí v jeden obvod notářský a vybaviti notáře pak pomocným úřednictvem, aby byl s to přidělenou mu práci zastati. Po většině však budeme nuceni suspendovati notáře a nahraditi ho způsobem jiným.

Náhrada byla by možna rozdělením funkcí notářských na několik osob, k nimž mohli bychom počítati státní úředníky naše, pokud se týče publikování vládních nařízení a dozoru nad obcí, a zástupce dědin ve výboru lidovém, pro spojení vlády s lidem.

Dle toho byl by zástupce lidu orgánem úředním s povinnostmi přesně vytčenými, a s působností v obvodě svého kraje. Záležitosti, které u nás jsou vedeny berními úřady, mohly by býti vedeny i na Rusi berními úředníky, čímž odpadla by i tato funkce notářská. Pro správu obce zbyl by personál písařský, méně nebezpečný a vesměs řeč lidu ovládající, který podléhal by obecnímu správnímu výboru v čele s ustanoveným předsedou, inteligentem ruským nebo státním úředníkem naším. Správa jmění obecního musí býti na čas omezena schválením vládním, ježto nemáme lidí ruských, sběhlých ve správě obce. Dosud měli obce v rukou po většině jen židé a Maďaři a ruskému lidu scházejí tedy zkušenosti a znalosti správní. Správa obcí bude se musit upravit nově na základě dobrých studií poměrů a potřeb ruské obce, a to pro první čas jistě jen ve formě nejjednodušší, aby se obce nemohly z neznalosti občanů zakrváceti pro budoucnost.

Péče o dorost notářského úřednictva bude důležitým úkolem nové správy, protože notář zůstane dlouho na Karpatské Rusi nepostrádatelným obecním a vládním orgánem.

Vlivy cizí nutno z obcí vyloučiti tak, aby se obce vskutku poruštily i ve správě své. Obec musí se státi za pomoci školy vychovatelkou pro politickou práci ve státě. Musí vštěpovati občanům chuť k spolupráci při tvoření nové, svobodné správy, a vésti je při prvních krocích ve veřejném životě. Karpatští Rusové jsou ne-

mluvňaty, které musíme od základu naučiti všemu, a tu nejčastěji a nejblíže je s nimi ve styku obec. Té připadne v tom směru úkol největší.

VIII.

Pro zachování kontinuity právní musíme převzíti platnost maďarských zákonů. Podrobíme je první revisi, abychom suspendováním nevyhovujících zákonů a vydáním nových, základních zákonů docílili pevné base právní pro nové poměry v zemi. Další úprava zákonů musí jíti ruku v ruce s programem autonomie karpatoruské, s potřebami státu jako celku i Karpatské Rusi samé, jako vlastního obvodu správního.

Převzíti a upraviti musíme i soudnictví, které bude vážnou obtíží v uspořádání správy země. Našich právníků použíti nemůžeme, leč bychom převedli platnost našich zákonů pro Karpatskou Rus, což bude nemožno. Tu bude nutno vzíti ku pomoci těch několik málo právníků ruských, jako sil vedoucích a dozoru nad podrženým personálem staré správy, pokud nebudeme moci disponovati dostatkem inteligence ruské.

IX.

Pro poznání stavu obyvatelstva bude nutným rychlý soupis jeho ihned po přesném a definitivním určení hranic státu. Tím obdržíme základ pro další práce v oboru národního hospodářství, ústavy a sociální péče, i kostru pro budování detailní sítě státní správy. Soupisem objevíme jistě i mnohé síly, které možno bude přibrati ku spolupráci a jiné, jež budou jako nebezpečné elementy vázati pozornost státní správy.

X.

Ruská škola bude míti za úkol dodati nám v několika létech dorost sil. Čím dříve a čím intensivněji zavedeme dobrou ruskou školu, tím dříve můžeme očekávati pomoc v práci na obnově a obrození ruské větve karpatské. Proto bude snahou naší, abychom zachytili a upevnili částky vzdělání, vštípeného již maďarskou školou dětem ruským, abychom doplnili a rozšířili toto vzdělání učením v našem duchu a dle našeho vzoru, s ohledem na ruskou národnost a jazyk, abychom z mládeže, načichlé maďarstvím, vychovali dobré syny ruského národa. Současně musíme zachytiti dosud ladem ležící dětské duše, uvésti je v náruč škole-vychovatelce, získati jí jejich lásku a důvěru a pracovati tak k prvnímu a základnímu kroku za povznešením vzdělání ruského lidu.

Kde však vzíti učitelstvo? Tu musíme sáhnouti k zásobě učitelů českých. Nevadí, že nebude učitel s to, aby hned učil po rusku. Bude se seznamovati s dětmi, s rodiči, bude se učiti od nich ruské řeči, povede děti k lásce a důvěře ve školu, bude pracovníkem v obci, pomocníkem v organisaci správy státní, a až osvojí si řeč lidu, teprve počne učiti v pravém slova smyslu a dle naší methody vyučovací. Představuji si učitele na Karpatské Rusi ne jako zbědovaného »hodináře«, který po odbytí povinných hodin školních musí sháněti vyučováním hře a pod. na nejnutnější živobytí. Tam, kde chceme výkon nadprůměrný, kde učitel má znamenati něco více, než postrach kluků, tam musíme nejprve zabezpečiti učitele existenčně, aby mohl čas mimo hodiny školní věnovati působení v obci a mezi lidem.

Představuji si učitele jako důvěrníka celé dědiny, jako přítele rodičů i dětí, jako rádce ve věcech právních a obchodních stejně, jako v hospodářství. Škola budiž učitelkou nejen pro děti, ale i pro dospělé, kde mimo čtení a psaní možno se naučiti i mnohým jiným věcem, jako včelařství, štěpařství, zužitkování plodin lesních, drůbežnictví a pod.

Proto měl by každý učitel míti pro ulehčení existence a jako vzor vyučovací při škole vzorné hospodářství. Karpatská Rus je zemědělská. Proto musíme v tom směru pracovat k povznešení lidu od dětství. Zanedbaná zem vyžaduje lidí obětavých, pravých učitelů lidu, neúnavných, všestranně vzdělaných, ochotných a svědomitých pracovníků. Škola ruská musí býti zářivým bodem v každé obci a její působení musí být vidět nejen na vzdělání dětí, ale na rázu celé dědiny a krajiny. Pro učitelskou práci je v Karpatské Rusi pole vděčné, protože dlouho leželo úhorem! Jen pravých, dobrých sil bude třeba a těch má naše učitelstvo dostatek. To ukázalo se výchovou českého lidu ve směru českém pod vládou rakouskou!

Druhým mocným vlivem působí na lid kostel a církev. Práce ve škole byla by marna, nebyla-li by podporována výchovou církevní, neboť Rus Karpatský je zbožný. Maďaronští kněží seslabili poněkud vliv církve na ruský lid, ale je potřebí jen dobrých kněží, aby se stala církev druhou buditelkou lepšího hnutí v srdci ruském. Ruské kněze bude nutno roztříditi a z části aspoň nahraditi silami novými, ruského srdce.

XI.

Jak zmíněno, je Karpatská Rus převážně zemědělská, ač je to hospodářství horské, po většině založené na dobytkářství. Produkce plodin polních nekryje vlastní potřebu země. Za to produkce živočišná bude silně vývozní.

Základem zemědělství ruského je pastevnictví na bohatých poloninách, horských, rozlehlých pastvinách, na hřebenech Karpat v obrovské ploše se rozkládajících. Poloniny jsou z části v majetku jednotlivců a obcí, většinou v ruce státního poloninového hospodářství, vedeného dosti pečlivě maďarskou správou. O dostatek stájí, mlékáren a sýráren i cest pohodlných je postaráno. Převzetím mléčného hospodářství do naší správy odpadne i zlo násilí maďarského, zakládajícího se na závislosti ruského gazdy na státní polonině.

Bude nutno postátniti nejen všecky lesy, v plochách selských zničené židovským pasečením, ale i všecky poloniny, aby se docílilo jednotnosti a účelnosti pastevního hospodářství.

Podporou při získávání zemědělské půdy posílíme ruského gazdu, stísněného dnes na nepatrném pozemku mezi nejlepšími pozemky židovskými. Podporou družstevnictví, třeba i nuceným družstevnictvím osvobodíme gazdy od závislosti na židovském obchodu. Poučováním, zdokonalováním prostředků, zlepšováním výroby zemědělské i podporou zemědělského průmyslu zvýšíme produkci země a posílíme zemědělství.

Osvobozením drobných zemědělců od závislosti na židech povzneseme sebevědomí lidu a chuť k práci zemědělské, jež ponechávána byla dosud jen ženám a dětem.

Zvýšením výnosu hospodářství odpadne příčina, pro kterou gazda zanedbával své pole, a odcházel za prací a výdělkem jinam. Tím ubude nezaměstnanosti a vystěhovalectví a lid domůže se majetku na místě dnešní zadluženosti.

Vážným pomocníkem při této práci bude potírání alkoholismu všemi prostředky, neboť alkohol prodával ruskou chatu židovským lichvářům.

XII.

Obchod musí býti převeden z rukou židovských do rukou ruských, a to třeba i cestou přes kolonisované obchodníky české. Dnes nemáme ruského obchodnictva, ale můžeme pracovati družstvy a konsumy. Můžeme podporovati kolonisaci českých a slovenských obchodníků, kteří najdou v Karpatské Rusi dobrou existenci. Stejně i živnostníci, řemeslníci budou míti na Rusi Karpatské pole vděčné pro své podnikání, hlavně, bude-li kolonisace jejich rozumně řízena a podporována zemskou vládou ruskou.

Průmysl na Karpatské Rusi je nepatrný a cizí. Nepochybuji však, soudě dle četných dotazů, mne došlých, že česká podnikavost brzy zapustí své kořeny v přírodním bohatství Karpatské Rusi. Dnešní průmysl bude snad možno obchodní politikou převésti během času do našich rukou. Na ruské průmyslové podnikání není pomyšlení. Tu celá úloha připadne silám českým. Za to

bude možno podporovati různý domácí průmysl ruský a povznésti ho na důležitou složku národohospodářskou.

Bude nutno postarati se v budoucnosti o výzkum bohatství přírodního a o obchodní dorost ruský. Obchodní a odborné školy budou pozdější etapou vzdělávací práce. Dnes by neměly žactva, leda z kruhů neruských, a do těch rukou nechceme budoucí obchod a průmysl Karpatské Rusi vést.

XIII.

Vedle zmíněných již odvětví technické práce: hornictví, správy objektů státních, techniky zemědělské a průmyslové bude nejdůležitější využití přírodních pokladů Karpat. Technikům otvírá se tu pole široké nejen v bohatství všech surovin, ale i v bohatství vodní síly, posud nevyužité a stálé. Vyřešení vodohospodářského programu s ohledem na zemědělskou a průmyslovou potřebu země bude vedle výzkumu přírodních pokladů jednou z prvních úloh naší techniky.

Blízkost odbytiště elektrického proudu v Maďarii, jakož i stálost vodních sil a jejich množství slibují učiniti z elektřiny, vyráběné karpatoruskými hydrocentrálami, nejen výhodný doplněk sítě slovenské, ale i výborný vývozní produkt, nehledě k účinku levného proudu na vývin průmyslu a modernisaci zemědělství v Karpatské Rusi samé.

Spojení Karpatské Rusi s Černým mořem a s Ruskem drahami vývozními, vybudování železniční sítě, odpovídající potřebám země, budou úkoly naléhavé a vděčné.

Nové katastrální měření bude nutností nejbližších let. A výstavba administračních budov státních a vzrůst osvobozených měst ruských dá vděčnou práci i našim architektům.

XIV.

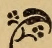
Celek zemské správy státní musí býti veden snahou, aby odčiněno bylo bezpráví, páchané na ruském lidu Maďary po tisíc let, aby z trosek národa Karpatských Rusů povstal lid nový, lid ruský, slovanského cítění, a dobrý průkopník slovanské myšlenky v sousední Ukrajině a vzdálenější Rusi. Karpatoruský lid musí poznati rozdíl mezi maďarským násilím a dnešní svobodou. Musí cítiti sám přiznané právo samosprávy, musí viděti, že nová vláda je jen provisoriem, jež ustoupí později správě ruské, aby splněna byla úmluva mezi ruskými vlastenci a naší vládou. Lid ruský musí se ve státě našem cítit doma, nesmí nikdy litovat svého rozhodnutí o připojení k nám, ale nesmí také viděti v Ukrajincích nepřátele své, jak se snaží docíliti toho někteří vůdcové

karpatoruští. Nechceme a nesmíme rušiti pocit příslušnosti Karpatorusů k velkému národu ruskému! Spokojenost lidu Karpatoruského v našem státě bude jen důkazem oprávněnosti a správnosti slovanské myšlenky a toho, že dva slovanské národy mohou v přátelství a lásce vedle sebe žít i v jednom státě!

Práce na Karpatské Rusi nebyla by však nic platna, ba byla by předem bezúčelná, kdyby naše zahraniční politika sledovala směr, který nedá se srovnati s citem karpatoruského lidu. A ten cit hořel vždy pro Rusko a pro dohodu!

Přátelství maďarské nebo německé bylo by přímo urážkou utýranému lidu karpatoruskému, neboť právě nenávisť k Maďarům byla prvním pojítkem Rusů a Čechů ve vojně.

Karpatská Rus čeká! Ukažme, že se v nás nezklamala! Dokažme, že hodni jsme její důvěry a že jsme Slovany nejen slovem, ale i skutkem, tím, že nevydáme ji na pospas experimentům, ale že budeme pracovati dle plánu a rozmyšleně. Dovedeme to?

Přehled statí:
